

Sammandrag av

Tuija Nieminen-Kristoferssons

FoU-rapport

”På natten ringdes jag in”

Att lära sig av det oförutsebara i
krisgruppernas arbete efter branden
på Backaplan oktober 1998

Den fullständiga rapporten "På natten ringdes jag in"
(FoU-rapport 1/2001) kan mot en kostnad beställas av
FoU i Väst, Laila Värnestig, e-post: laila.varnestig@gr.to
eller fax 031-335 51 17.

Teckningar: Wenche Skjöldal
Layout: Info-gruppen, GR

I oktober 1998 börjar det brinna i den lokal vid Backaplan där en stor mängd ungdomar samlats för att ha fest. 63 unga människor dör i branden, många får svåra skador och betydligt fler drabbas indirekt.

Två timmar efter det första larmet till räddningstjänsten beslutar stadens ledning att stadsdelsförvaltningarna skall upprätta kriscentrum för att organisera det psykosociala stödet. Inom ett par timmar öppnar flera krismottagningar. Två dygn senare är 109 krismottagningar och jourtelefoner igång dygnet runt.

En omfattande mobilisering av resurser sker på kort tid. Det visar på en beredskap att inte bara släcka branden och rädda liv, utan även tillmötesgå de drabbades psykiska behov.

Under våren 1999 intervjuar Tuija Nieminen Kristofersson drabbade ungdomar och föräldrar samt företrädare för olika krisgrupper. Resultaten i rapporten är en del av det material som ligger till grund för Tuija Nieminen Kristoferssons doktorsavhandling i socialt arbete vid Socialhögskolan vid Lunds universitet.

Brandkatastrofen på Hisingen lämnade inte bara en stad i sorg. Hela landet berördes av katastrofen.

Statsråd som reste ner till Göteborg för att möta de drabbade och ta del av deras sorg fick stor betydelse för många och är ett exempel på det positiva stöd som förmedlades.

Samhället mobiliserade genast stora resurser för att ge de drabbade psykosocialt stöd. I detta arbete finns erfarenheter värda att fundera över.

*F*ör många drabbade kom det viktigaste stödet från familj, släkt och vänner. När det gällde ungdomarnas kontakter utanför den egna familjen, uppskattade de kontakter med vuxna som de redan hade en relation till, som till exempel skolsköterskan och skolkuratoren.

*D*et kan vara svårt att förstå allt lidande som branden orsakat. Men det var också svårt att ta till sig att en sådan katastrof verkligen ägt rum. När ungdomarna kom hem och berättade om händelsen hade deras föräldrar svårt att tro dem.

Därför gav nyheterna på TV inte bara information, de blev också en bekräftelse på att det överkliga verkligen hade hänt.

Människorna som dog i branden var mycket unga. Det var lika unga människor som skadades i den eller vars kamrater drabbades.

Ungdomarna kunde inte äta eller sova de första dygnet efter katastrofen. Dofter kunde associera till branden. Sömn innebar mardrömmar snarare än vila och på nätterna fanns en oro för att det skulle börja brinna. Många ungdomar vågade inte sova i lägenheter som befann sig flera våningar upp.

Ungdomarna sov i vissa fall över i krisgruppernas lokaler. Där var de nära sina kamrater, något som var mycket viktigt för ungdomarna. De kunde prata med varandra om det som hänt på ett annat sätt än med sina föräldrar, som inte hade varit med om branden och som inte hade känt de döda kamraterna.

Krisgruppernas lokaler blev fristäder för många ungdomar. De första dygnet var de knappt i det egna hemmet utan rörde sig tillsammans med kamrater och vuxna mellan sjukhus, olycksplatsen och krisgruppernas lokaler.

De sökte kanske inte bara efter sina döda kamrater, de sökte förmodligen också efter en gemenskap.

Olycksplatsen fick direkt stor betydelse för ungdomarna. Där utförde de rituella handlingar som att tända ljus och skriva kort till sina döda kamrater. För föräldrarna blev platsen betydelsefull senare, kanske i samband med visningen av brandlokalen.

Medan ungdomarna hade behov av varandra och att besöka olycksplatsen, hade föräldrarna behov av information. De ringde eller besökte polisen, sjukhus och krisgruppernas lokaler för att få reda på vad som hänt deras barn. På sjukhusen krockade olika kulturer. Föräldrarna ville komma in och själva leta efter sina barn, medan polis och sjukvårdspersonal var tvingade att följa sina rutiner och därför hindrade dem.

Det skulle dröja två, tre dagar innan föräldrarna fick säkert besked om vad som hänt barnen. Då behövde de konkret information, det räckte inte med att få reda på orsaken till att barnet dött. De ville också veta om barnet levt vid ankomsten till sjukhuset och hur deras sista stund i livet varit.

Även om branden kom som en chock, lämnade den inte staden handfallen. Stora resurser mobiliserades snabbt. Alla ville hjälpa till.

Flera stadsdelar ordnade krisgrupper. I dessa deltog i regel personal från socialtjänst och skola, ibland också från räddningstjänst, primärvård eller kyrkan. Ofta hade dessa krisgrupper fått utbildning och träning för att delta i krisarbete.

Sjukhusen erbjöd stöd, bland annat i samband med sökandet och identifiering av barnen. Här deltog psykologer, kuratorer samt personal från sjukhuskyrkan. Även kyrkorna ute i samhället hade krisberedskap. De kunde både arbeta med uppsökande verksamhet akut och erbjuda samtalskontakt på lång sikt. De gav också stöd genom att öppna sina lokaler för drabbade.

Olika frivilligorganisationer gav stöd både praktiskt, med till exempel varm soppa, och med samtalskontakt.

Det bildades även en speciell sorts krisgrupper spontant med anledning av branden. De kallas i rapporten ad hoc-grupper. Namnet kommer från latin och betyder ”för

detta”. Här används det i betydelsen för ett tillfälligt ändamål.

Ad hoc-grupperna bildades av frivilliga som ville hjälpa människor som drabbats av branden. De hade ingen speciell utbildning för krisarbete, men hade på nära håll upplevt de drabbades situation. Hjälpen kunde vara att ordna en krisgrupp där en särskild invandrargrupp kunde få hjälp på sitt hemspråk eller att fungera som kontakt mellan drabbade och myndigheter.

För det långsiktiga stödet till de drabbade inrättade Göteborgs stad fem stödcentrum. Här gavs möjlighet till bland annat samtalsstöd. Staden har också haft ett nära samarbete med anhörigföreningen BOA, BrandOffrens Anhöriga.

De olika krisgrupperna kom i många fall att samarbeta mycket nära varandra i sitt stöd till de drabbade.

Stöd kan uppfattas positivt när rätt hjälp erbjuds, när erbjudandet kommer vid rätt tidpunkt och när den drabbade förstår erbjudandet.

Många exempel finns på detta, både av det organiserade stödet och av det mer informella.

Men stöd kunde också uppfattas som påträngande om det erbjöds vid fel tidpunkt eller om den drabbade inte förstod syftet med hjälpen. Detta kan istället vara ett uttryck för hjälparens egna behov att göra något.

Itanken att alla drabbade behöver professionell hjälp kan det ligga något påträngande. Detta gäller inte speciellt enskilda tjänstemän utan hela organisationen. En person född i annan kultur än den svenska, säger att svenskar vill att drabbade skall söka hjälp. I andra kulturer ses det som något självklart att den drabbade behöver hjälp och inte skall vara ensam.

Många invandrare har kunnat ge varandra sådan hjälp. Frivilliga grupper bildades för att kunna stödja på det egna språket och man sökte i vissa fall upp varandra även om man inte var bekanta sedan tidigare.

Men också svenskar har fått stöd som fungerat på samma sätt.

Kanske är det, som en socialsekreterare funderar över i rapporten, inte alls alltid de professionella som ger det viktigaste stödet. Istället kan detta komma från familj, släkt och vänner. I sådana fall kan det viktigaste vara att bistå de anhöriga i stöd i deras stöd till de drabbade familjerna.

Det är viktigt att vara konkret när man erbjuder sitt stöd, säger en av intervjupersonerna. Under chockfasen klarar en drabbad inte av att ta ställning till flera saker samtidigt. En allmän fråga om hjälp förstår man kanske inte alltid och kan därför inte heller besvara den.

Frågan skall vara klar och tydlig.

Den som erbjuder stöd får inte bli stött om erbjudandet avböjs utan skall finnas till hands om den drabbade ändrar sig.

Det är viktigt att komma ihåg att reaktionerna efter en katastrof inte handlar om sjukdom, utan om normala känslor på onormala händelser.

Branden var en händelse som gjorde att sorgen inte längre blev privat. Till krisgruppernas lokaler sökte sig inte bara ungdomar och i viss mån deras föräldrar, dit kom också andra vuxna och ibland också media.

Vid vissa tidpunkter kunde det vara så mycket folk i krisgruppernas lokaler att ungdomarna fick söka sig till fritidsgårdar för att få lugn och ro.

Många ungdomar som fick stöd av vuxna utanför den egna familjen föredrog personer de redan hade en etablerad kontakt med. Däremot kunde det kännas fel att bli remitterade till främmande vuxna i krisgrupper.

En del ungdomar upplevde det också som påträngande när främmande vuxna kom med filter och varm soppa eller erbjöd samtalskontakter.

Också vuxna kunde uppleva att stödet inte var anpassat efter deras behov. Företrädare för en krisgrupp kunde komma hem och fråga vad föräldrarna behövde hjälp med. Men trots att föräldrarna lämnade ut sina behov dröjde det innan familjen fick veta vilken hjälp de skulle få och vad de till exempel skulle bekosta själva.

Ibland fungerade sådana erbjudande bättre. Det kunde handla om att anpassa hjälpen efter de drabbades behov; stödsamtal som erbjudits men inte mottogs blev istället praktisk hjälp i form av mat och kaffe. Detta behövdes i ett hem dit många släktingar kom för att ge sitt stöd.

I ett annat fall där samtalskontakt erbjudits men avböjts fanns erbjudande och kontakten med tjänstemannen kvar. När föräldrarna senare ville ha samtalskontakt, eftersom de hade svårt att tala med varandra och släktingarna inte längre hade möjlighet att vara hos dem, fick de hjälp till enskilda samtal med tjänstemän.

På föräldrars initiativ ordnades också en samtalsgrupp där drabbade föräldrar kunde mötas och byta erfarenheter.

Även om många föräldrar avböjde samtalsstöd, eftersom de fick detta av anhöriga, hade de i många fall behov av annat stöd. Men detta behov var av mer konkret och praktisk natur än samtal. De kunde behöva hjälp med läkarkontakter och information om myndigheter.

Det är viktigt att kunna ändra sig och om man vill tacka ja senare till samtalskontakt. I detta ligger att man då måste veta vem som erbjudit hjälp och hur man når den personen.

Det fanns exempel på när människor fick stödet de saknat, och hur detta ledde till en känsla av sammanhang.

Detta gällde inte minst den misstro som många kände gentemot polisen och de rykten som cirkulerade om räddningsinsatserna. Ledaren för en av ad hoc-grupperna ordnade då ett möte mellan föräldrar och ett statsråd som befann sig i Göteborg.

Mötet fick positiva konsekvenser.

Statsrådet, precis som andra ledare för det svenska samhället, visade genom att ge konkret information sitt stöd och deltagande i sorgen.

Det betydde också något annat viktigt; det visade att alla drabbade var en del av det svenska samhället och att det svenska samhället tog del av deras sorg. För en grupp som annars har få kontakter med svenskar och svenska myndigheter var detta betydelsefullt.

Föräldrar har berättat att detta betydde mycket och att stämningen blev bättre efter mötet.

Från katastrofarbetet kan man också lära att det rent allmänt behövs bättre nätverk mellan invandrare och myndigheter.

De som gjorde insatser i krisgrupperna har erfarenheter som kan vara till nytta vid annat krisarbete. Men det är viktigt att tänka på att alla kriser och katastrofer är olika – att ha fullständig beredskap för allt går därför inte.

Organisatoriska frågor kan förbättras. Stödpersoner bör utses snabbare. I en del mindre lyckade fall fick en familj besök av flera myndighetspersoner samtidigt medan andra familjer inte fick något sådant stöd alls.

Cheferna är betydelsefulla och därför finns det skäl att fundera över deras roller. Det är viktigt att de inte släpper sina organisatoriska uppgifter även om de deltar i det konkreta hjälparbetet.

Även om de som arbetar i krisgrupperna skall vara flexibla i sitt arbete måste de kunna sätta gränser för att orka. De behöver få vila och mat för att kunna fortsätta arbeta.

Också i detta har chefer en stor betydelse.

I rapporten finns många exempel på positivt stöd. Flexibilitet och lyhördhet innebar att anpassa stödet efter de drabbades behov, som att ordna samtalsgrupper efter önskemål från de drabbade. Kontinuitet och tillgänglighet betydde att stödet fanns i rätt tid.

Den extrema situationen gjorde att professionella hjälpsatser efterfrågades i katastrofarbetet.

Både politiker och professionella auktoriteter fick i lyckosamma fall ge de drabbade ett positivt stöd. Familj, släkt och vänner gjorde det ofta.

Men det saknades ändå något viktigt.

Även om andra kunde förstå sorgen och visa respekt var det bara de som själva upplevt samma sak som kunde ge det stödet fullt ut.

De kunde ge varandra det som ingen annan kunde: erfarenhetens trovärdighet och bekräftelse.

FoU_i**väst**

FORSKNING OCH UTVECKLING INOM DET SOCIALA OMRÅDET

Besök Gårdavägen 2 • Post Box 5073, 402 22 Göteborg • Tel 031-335 50 35

Fax 031-335 51 17 • e-post fou@gr.to • webb www.fouivast.com

